

Gospodar in gospodinja

LETO 1941-XX

22. DECEMBRA

STEV. 52

Novi gospodarski red

Prijatelj moj! Človeštvo se zviija v krčih bolečine, ki si jo je samo pripravilo. Ali more ostati brez kazni brezdušno početje, ki so ga na zemlji ustoličili in malikovali z gospodarstvom zlata? Da si je en človek ali peščica ljudi nagrahila bogastva, ki ga daleč ni mogla izčrpati, tisoči in tisoči so pa zaradi enega ali nekaterih trpeli obupno revščino? Na kmetih se pri nas kaj takega ni moglo dogajati v velikem, a dogajalo se je v malem. Gospodarstvo zlata je povzročilo, da človek ni bil več človek, po božji podobi ustvarjen in z iskro božjega duha razsvetljen, marveč samo še deloven stroj — robot. Zaradi tako usodnega prestopka naravne in božje postave je kazen morala priti. Čuti jo tudi naš narod, čuti tudi vsaj del kmetkega stanu; daj Bog, da je ne bi še hujše!

Vsi pravimo, da bo v bodoče moralo biti drugače. Govorimo o novem redu, ki da prihaja. Pa kakšen bo ta red? Veš ti? Ali veaj veš, kakšen naj bi bil? Na to vprašanje je odgovor težak.

Jaz mislim, da bo v bodoče treba spraviti v nekak sklad dva zakona, če hočemo sploh govoriti o kakšnem novem redu: zakon gospodarstva, ki veli — kakor veš —, da je treba z najmanjšim stroškom doseči največji možni uspeh in pa zakon o ljubezni do bližnjega, ki veli, da moraš bližnjega ljubiti kakor sebe. Prvi je zakon snovi in snovnosti, drugi je zakon duha in duhovnosti. Ali ju je sploh mogoče spraviti v sklad? Če ju ni, potem je po mojih mislih zaman govoriti o novem redu. Zakaj tak novi red bo le nova, morda nekoliko lepše poslikana izdaja sedanjega reda.

V mojih dosedanjih pismih (še jih prebiraj!) si mogel najti drobno žlahtno zrno take dejanske skladnosti. To zrno je življenjska modrost prave pristne kmetke domačije, kjer še vedno kraljuje tudi v vseh snovnih (materialnih) odnosih pravi duh ljubezni in medsebojne po-

vezanosti med ljudmi in vsem onim, kar jih obdaja in v življenju zaposluje. Na taki domačiji še vlada red, ki v zadnjih časih ni bil »moderen«, ne sodoben, ki je bil nazadnjaški in starokopiten po mnenju »modernih« ljudi.

Kakšna pa je ta življenjska modrost, ki ni za sedanje čase? Morda nasprotuje gospodarskim načelom?

V prejšnjem pismu je bila omenjena. To je modrost, da je vsak človek visoko vzvišen nad vsemi snovnimi dobrinami, povsod, tudi v gospodarstvu. Zakaj vsak človek je podoba božja in ima dušo. Človek po božji podobi je tudi hlapec, ki ga vdnja gospodar iz čistih gospodarskih razlogov, pa postane vendar član družine, tako da deli z družino vse dobro in hudo in družina z njim; — postane »naše. Človek je sosed, ki si se z njim sprl zaradi gospodarskih koristi, pa mu ponudiš roko v spravo. Prihranil si njemu in sebi tožbo. Ali ni to gospodarsko pametno? Čemu bi kmetje zidali s tožbami advokatov palače! Razen tega je pa tudi krščansko. Saj ne pravi zapoved: Sovraži svojega bližnjega, ampak ljubi ga! Človek je tudi ubogi berač, ki potrka na vrata za vbogajme. Če je mraz, ga pokliči v hišo k peči, da se pogreje in okrepeča. Ali je to negospodarsko? Povej mi, katera slovenska domačija je prišla na boben zato, ker je dajala revežem?

Najlepše se pa življenjska modrost v pristni kmetki domačiji kaže pri domači družini. Vsi za enega, eden za vseh. Odgovori: Ali medsebojna zastopnost in ljubezen med brati in sestrami, med starši in otroki gospodarsko podira grunte? Zakaj se naše domačije drobijo, razkosavajo, uničujejo? Zaradi ljubezni med otroki gotovo ne; pač pa iz sovraštva, ki ga rodi pohlep po materialnih dobrinah. Tako grehota sama sebe žre. Čim več je namreč pri posameznih otrokih divjeja samoljubnega pohlepa po gospodarskih

dobrinah zase, tem bolj domačija gospodarsko peša in omaguje, dokler se ne sešuje. Oškodovani so vsi.

Najtrdnješe in naravnost neporušljive so one domačije, kjer vlada vzajemnost, sloga in ljubezen v družini in v sosesčini. Vse to so pa duhovne vrednote! Ali ne vidiš, dragi moj, da se duhovnost in gospodarstvo dopolnjujeta, ne pa izključujeta?

Ta red pristne kmetijske domačije je še iz starih časov, ni bil in ni moderen. A bil je in je še vedno edino pravi red. Postati bo moral oni »novi« red, ki ga išče človeštvo. Novi red bo red krščanske ljubezni. Ljubezen noče krivice, ne izkoriščanja, ne nasilja, ona odpušča in prizanaša. Saj bomo tudi v novem redu gospodarili po gospodarskih načelih čim manjšega stroška za čim večji dobiček, a ta načela bo vodil duh ljubezni in iz nje izvirajoče pravičnosti. Ljubezen in pravičnost pa ne dopuščata, da bi šel dobiček enega na stroške mnogih drugih. Zato bo treba uveljaviti takšne postavbe, da bodo brezsrčnim gospodarstvenikom, ki nočejo poznati zapovedi o ljubezni,

določene točne meje, do kam sme segati njihov dobiček.

V naše kmetijske hiše pa bo treba priključiti oni stari red, ki nam je ohranjal domačije v nič manj težkih časih, ter ga ustoličiti kot novi red. V resnici pa ne bo nič novega, bo le povratek v ono zdravje prvotnost in prvobitnost kmetijskega stanu, od katere se je bil zaradi skaženih nauk liberalizma usodno oddaljil.

Božični prazniki so tu. Prazniki ljubezni in miru. Kako bi mogel svoja pisma tebi, prijatelj moj, in po tebi vsem kmetiskim ljudem, končati drugače, kakor da voščim vsem vesele praznike in srečno novo leto! Svojim voščilom pa dodajam globoko misel slovenskega pesnika:

»So-li naše njive zorane?«

Slovenska mladina, zlasti kmetška, ki je je največ, stoji pred pragom v novo dobo vzajemnega dela in ljubezni. To bo vaša doba, dragi prijatelji. Ali ste pripravljeni? Pesnik pravi naprej: »Po bliskovo gre vseh živih dan, kdor ni pripravljen nanj, ves klic zaman...«

Pripravimo se!

Tvoj

Ludvik.

O naši prehrani: Dražila, nasladila

(Nadaljevanje.)

Poleg potrebnih hranilnih snovi dodaja človek k hrani tudi nekatera dražila ali nasladila. V pravem pomenu besede bi morali prištevati k dražilom vse, kar napravi našo jed okusnejšo in pripomore k boljši prebavi.

Vsaka gospodinja ve, da družini drugače tekne dobro pripravljeno kosilo, ki ga družina použije v svežem in snažnem okolju in je nasprotno jed lahko kar ogabna, če smo prisiljeni jesti na umazani mizi, iz neumitih krožnikov in s slabo osnaženim priborom.

V ožjem pomenu besede pa prištevamo k dražilom le take snovi, ki dražijo naša prebavila in dajejo hrani boljši okus. Obenem dražijo tudi živčni sistem in s tem ustvarjajo občutek svežosti in telesnega ugodja.

Vsa dražila ali nasladila lahko delimo v dve veliki skupini, in sicer v začimbe, ki neposredno vplivajo na izločanje prebavnih sokov, in v prava nasladila, ki jih mora telo najprej vsrkati in šele potem začnejo vplivati na naše živce in po njih na prebavila.

K začimbam spadajo: sol, poper, paprika, kumina, janež, komorač, gorčica, hren, čebula, česen, majaron, lovorjevo listje, ingver, vanilija, cimet, žafran, razna eterična olja itd. Začimbe so potrebne v hrani, da postane jed okusnejša. Vrh tega pomagajo pri prebavi težko prebavljivih snovi.

Prava nasladila imajo v sebi alkohol ali razne alkaloide. Sem spadajo: alkoholne pijače, tobak, kava, čaj. Kako je lahko včasih človek suženj teh nasladil, spoznamo po tem, da si mnogokrat kupi mož z zadnjim denarjem cigarete in se ne more odreči tobaku, čeprav je kruha bolj potreben.

Dražilna snov v kavi je kofein, v čaju tein, v tobaku nikotin. Te tekočine in snovi vplivajo osvežujoče na naš živčni sistem. Vsi duševni procesi so hitrejši in lažji; s temi tekočinami se prežene vpliv trudnosti, obenem pa dražijo tudi želodčno sluznico k obilnejšemu izločanju.

Tudi alkoholne pijače spadajo v to skupino, kljub temu, da so prav za prav hranilo, kajti tudi alkohol se sežge v te-

lesu in toploča, ki se pri tem razvije, je telesu v prid. Vendar je alkohol zaradi svoje strupenosti škodljiv telesu in ga ne moremo priporočati kot hranilo. V manjših količinah zaužiti je pa alkohol prav dobro nasladilo. Z njim preženemo lakoto, v mrazu nam da občutek toplote, v manjših količinah draži želodec k izločanju. Po alkoholu nastopa občutek ugodja. Tudi občutek trudnosti lahko preženemo z alkoholom, žal pa temu sledi kaj hitro popolno otrpnenje mišičevja in potem še večja trudnost. Alkohol pospešuje tudi delovanje srca. Kljub tej prednosti v zmernih količinah ne bomo priporočali alkohola, kajti prehitro se pojavi njegov strupen vpliv na telesne celice. Vrh tega se telo alkoholu zelo

hitro privadi, to se pravi, da potrebuje mo za isti učinek vedno večje količine alkoholnih pijač in kmalu prekoračimo mejo zmernosti. Alkoholne pijače so tem bolj strupene, čim več imajo v sebi alkohola. Pivo ima 3—5, vino 8—14, žganje 40—50 odstotkov alkohola.

Pri bolnikih je položaj, kar se tiče alkohola, drugačen. V boleznih bomo večkrat posegli po alkoholu. Posebno tedaj, kadar nam ni mogoče podati hrane, ki bi imela ogljikove hidrate in masti. Uporabljali ga bomo tudi pri bolnikih, ki so slabotni, da z njim podražimo njihovo sluznico v želodcu k delu. Tako je v večjih množinah zaužiti alkohol strup, v manjših pa zdravilo. (Dalje prih.)

Naša higiena

(Nadaljevanje.)

Ko končamo težko delo na polju ali doma ali pa ko pridemo iz zaprašene delavnice ali tovarne, tedaj pa le brž kos mila in krtačo v roke in hajd pod vodovodno pipo! Prva zapoved po napornem delu naj nam vedno bo ta, da se temeljito umijemo. Če marsikatera tovarna je človekoljubno upoštevala potrebo umivanja in je v svojem posloju sezidala tudi prostorno umivalnico, da se delavec lahko umije ne samo po delu, ampak da se tudi v kratkem oddihu med delom lahko osveži. Saj sveža voda čisto telo bolj okrepi kakor kratek počitek. Kar zdi se nam, da nam nekakšno težko breme pade z ramen, ko nas je prijetno razdražil curek mrzle vode. Med ljudmi, ki ljubijo taka osveženja, ne bomo našli ožonežev in lenuhov.

Razen dnevnega umivanja po delu se moramo umivati zlasti zjutraj in zvečer. Zjutraj najbolj zato, da se prej razbistimo in ne gremo napol zaspani na delo, pa tudi zato, ker je naša koža še topla in jo je treba pripraviti na mrzlejši zrak zunaj. Še važnejše skoraj kakor jutranje umivanje pa je večerno. Z jutranjim umivanjem se osvežimo, z večernim se operemo. Naše geslo bodi: »Nikoli umazan v posteljo!« Pomisliti moramo, da če ne polovico, potem vsaj tretjino dneva, torej tudi tretjino življenja prebijemo v postelji in da med tem časom naša koža prav tako diha, kakor med dnevom. Medtem ko je podnevi telo

bolj na svežem zraku in soncu, mora ponoči prebiti v ozkem prostoru, zavito v težke odeje in koža ne more tako obnavljati zraka kakor podnevi. Nezdravo je torej iti spat z umazano in oznojeno kožo.

Pri jutranjem umivanju ni nujno potrebno, da uporabljamo milo, toliko bolj pa je to potrebno pri večernem. Razen mrzle vode je priporočljiva topla voda, ker v zvezi z milom bolj omeči in hitreje odstrani umazanost. Tudi majhno krtačo uporabljajmo. Če se nam pa zdi pretrda, tedaj si iz grobe, platnene krpe sešijmo vrečico, tako veliko, da si jo nataknemo na roko. Ko smo namočili vrečico v topli vodi, jo z milom dobro namilimo in si z njo dodobra odrgnemo kožo. Toaletno milo nam niti ni potrebno, zadostuje tudi navadno pralno milo, glavno je, da si ga potem dobro oplaknemo s kože. Kdor ima že od narave bolj občutljivo kožo, naj se umiva z deževnico.

Količina uporabljenega mila je čisto merilo za kulturo naroda. Mi Slovenci smo vedno veljali za snažne in redoljubne ljudi. Ne dopustimo torej, da bi bilo mnenje o nas boljše od nas samih.

Po toplem umivanju pa se moramo vedno na kratko oplakniti z mrzlo vodo, da si ne razvadimo in ne pomehkužimo kože. Zjutraj pa tople vode nikar ne uporabljajmo, ampak se sprijaznimo le z mrzlo. Topla voda nas nikoli ne more tako osvežiti kakor mrzla. Otroke je po-

sežno težko navaditi na mrzlo vodo, toda, če so dobro vzgojeni in jih v ničemer nismo razvadiili, se bodo znali junaško pomiriti z mrzlim umivanjem. Včasih je treba malo vzpodbude z majhnim darilcem ali pa tudi sama pohvala deluje na take »junake«.

Umivanje z mrzlo vodo nas napravi odporne proti mrzlemu zraku in proti vsem toplotnim spremembam.

Zapomniti pa si moramo, da kljub oplaknitvi z mrzlo vodo ni vselej varno iti takoj ven. Zlasti ne, če je razlika toplote v sobi in zunaj le prevelika, to je pozimi. Prav tako pa tudi, če je zunaj močan veter. Koža ostane po umivanju še vedno nekoliko vlažna, četudi smo se dobro obrisali z brisačo. Iti z vlažno kožo iz tople sobe na mraz ali prepih se pa pravi, hote iskati bolezn. Najhitrejša si na ta način nakopljemo prehlad ali pa revmatizem.

Zelo je treba paziti na ušesa. Če gremo še z mokrimi ušesi na mrzel veter, bomo dobili najlepše trganje ali celo vnetje srednjega ušesa, ki ima lahko v hujšem primeru za posledico smrt, v lažjem pa delno ali celo popolno oglušitev. Občutljivi ušesni organi kaj lahko hitro izgubijo svojo prožnost in ne sprejemajo več zunanjih glasov tako kot prej. Kako bridka je izguba sluha, ve najbolj tisti, ki je to sam izkusil. Ne samo, da trpi, ker se ne more več toliko razgovarjati, ampak mora na račun svoje oglušlosti prenašati še neslane šale surovih ljudi, ki si jih v njegovi prisotnosti dovolijo. Ker je tedaj po toči marsikdaj prepozno zvoniti, je bolj pametno, bolezen odvrčati, kakor odpravljati jo. Če pa se že nesreča nameri, tedaj pa takoj k zdravniku, dokler je še čas. Ušesnih bolezn ne smemo nikoli sami zdraviti,

ker lahko več škodujemo kot koristimo. Zgodnja oglušlost otrok je le prečesto posledica nevednosti ali nemarnosti staršev, ki pustijo otroka letati okrog z mokrim licem in mokrimi nogami. Med umivanjem in odhodom iz stanovanja naj preteče najmanj 20—30 minut. Dotlej se koža osuši in ni več nevarnosti.

A tudi gospodinje in služkinje, ki imajo opravka s kuho, naj nikar ne hodijo na prepih in v mrzlo vežo in klet kadar so hudo razgrete od kuhinjske vročine in pare. Če že morajo iti, naj si vsaka zavaruje glavo z robcem. Tudi gosti lasje, potegnjeni čez uho, ga ščitijo.

Zaradi nevarnosti prehlada pa seveda ne smemo zanemariti ušes. Čim večkrat jih umijemo z mrzlo vodo, tem bolj si jih utrdimo proti bolezni. Pa tudi zato, ker se v ušesih prav tako nabira nečistoča, zlasti ušesno maslo, ki ga je kaj grdo opaziti pri odraslem človeku in je vselej znak nemarnosti. Ne smemo ga pa odstranjevati z zobotrebcom ali vlažno iglo, kot imajo nekateri to grdo navado, ampak le z oglom mokre brisače, drugače kaj lahko ranimo ušesno opno ali ga celo predremo. V umazano uho se tudi hitreje vgnezdijo še druga umazanija ali celo kaka živalica. Nekoč je nek zdravniški časopis poročal o človeku, ki je tožil o strašnih bolečinah v ušesu. In ko so ga zdravniki pregledali, so našli v njem — celo gnezdo stenic! Kam pripelje človeka zanemarjenost!

Prav tako kot na ušesa je treba paziti tudi na oči, ki so neprecenljiv božji dar. Kaj bi brez njih v svetu, ki je vendar tako lep in pester, če odštejemo seveda hudobne ljudi, ki ga maličijo in uničujejo. Že en sam vzhod sonca je vreden, da hvalimo Stvarnika za dar vida. Koliko bolj še za vse ostalo, kar smo deležni po naših očeh. (Dalje prih.)

Vrt pozimi

Z vrlov smo pospravili že vse pridelke. Sneg nas je že nekajkrat iznenadil, v nekaterih krajih je povzročil tudi obilo škode, ker je polomil precej sadnega drevja. Odlomljene okleščke odžagamo tako, da ostane rana čim manjša in jo zamažemo s cepilno smolo, olivico ali katranom. Ako je potrebno, podpremo rogovilaste veje, ker je pri teh največja

nevarnost, da jih sneg polomi. Seveda moramo podpreti obe strani, oziroma ju zvežemo med seboj.

Tudi letoš bo delal zajec po naših sadovnjakih veliko škode, zato je zadnji čas, da obdamo drevesca s primernim materialom. V ta namen lahko uporabimo slamo, lesene late ali pa žično mrežo. Nekateri tudi mažejo debela z mešanico

žolča, apna in krvi, vendar je boljše, če drevesce obdamo s kako trdo snovjo, maže dež in sneg prehitro spereta.

Tudi za snaženje drevja je zima najprimernejši čas. Z žago, strguljo in žično krtačo moramo debela in vse večje veje skrbno oddrgniti, da tako odstranimo odmrlo lubje in skrivališča raznih škodljivcev. Starejšemu sadnemu drevju pognojimo z dobrim hlevskim gnojem. Ako imamo sadovnjak sklenjen, tedaj gnojimo vso površino, pri posameznih drevesih pa pognojimo le krog izven drevesne krone. Ob deblu drevo nima sesalnih korenin, zato tu gnoj ne more učinkovati.

Tudi za rezanje cepičev je zdaj pravi čas. Posebno češnjeve cepiče moramo

čim prej narezati. Cepiče zakopljemo v kup zemlje, vendar tako globoko, da ne morejo zmrzniti.

Pri mladem sadnem drevju okopljemo drevesni kolobar in ga pokrijemo s starim hlevskim gnojem.

Za domači zelenjadni vrt je treba naročiti seme. Letos bomo kar pohiteli, ker so trgovine s semeni bolj slabo založene. Prihodnjič se bomo pomenili o izbiri semen, ki so najprimernejša za našo pokrajino.

Tudi na sobne rastline moramo tekom zime večkrat pogledati. Njim najbolj škoduje prevelika toplota, mraz in premočno zalivanje. V takem primeru končnice rade gnijejo.

Svetinovi

Ko sta se Svetinova vzela, sta že takoj po poroki sklenila, da ne bosta imela dosti otrok, enega, kvečjemu dva, če prvi otrok ne bo deček. Preračunala sta, da je z veliko otroki tudi veliko stroškov in veliko dela, zraven je pa treba še premoženje deliti na več delov in tako na enega le malo odpade.

Imela sta srečo. Prvi otrok, ki se jima je rodil, je bil deček. Tako sta imela naslednika in menila sta, da jima deklice ni več treba in je boljše, če ostane ta kar pri tem enem edinem otroku. Naj bo temu enemu boljše na svetu.

Seveda pa je bil ta eni edini otrok imeniten in že pri izbiri imena za malega princa sta morala to dokazati. Prelitala sta ves naš koledar, pa nobeno ime ni bilo dosti imenitno za njunega fanta. Zato sta se ozrla še po tujih koledarjih in sta končno res našla ime, o katerem sta mislila, da bo za njunega ljubljenčka dosti imenitno. Stara Špela, ki je hodila k njim na dnino, pa se je tisti večer, ko je mali Svetinček dobil ime, od smeha tolkla po kolenih. »Pomislite,« je pravila svojim domačim, »kakšno ime so mu dali! Milimeter je. Ali ste že kdaj kaj takega slišali?«

V resnici pa mali Svetinček ni bil Milimeter, ampak Dimitar. »Za Mitjo ga bomo klicali,« je rekla Svetinova mati, »zdaj, ko je majhen, naj bo pa kar Miček.«

Mali Miček se je še kar dobro razvijal, toda čeprav je bil edini sinček pri

hiši, nista imela starša z njim nič manj dela, kot če bi jih bilo deset pri hiši. Vedno sta bila v skrbi, da se malemu ne bi kaj pripetilo in jima ne bi umrl. Če je malo zapihala sapica, že je mati zavijala svojega varovančka, da se ne bi prehladil. Nobene igracé mu nista upala dati v roke v strahu, da se ne bi z njo kako poškodoval. Živela sta v večni skrbi in brigi. Mali Miček je bil že v mladosti zastrupljen z najrazličnejšimi zdravili in zdravnik je bil skoraj vsak drugi dan pri njem. Zdaj je imel nahod, zdaj preliv, zdaj zopet zapeko, nikoli ni bilo vse v redu z njim.

Tudi duševno se fant ni razvijal, kakor bi bilo treba. V družbo ni smel nikamor, ostal je vedno le doma in tako ni mogel razviti svojih sil in zmožnosti. Gibal se je le v krogu odraslih in tako je bilo samo po sebi razumljivo, da v vsem njegovem govorjenju in ravnanju ni bilo nič otroškega. Postal je čemerikav, zadirčen in nekam top. Niti svojih telesnih niti duševnih sil ni razvijal, kakor bi bilo to za malega dečka potrebno, ker mu tega treba ni bilo. Saj sta starša opravila namesto njega vse, kar sta le mogla in sta skrbela, da sta mu odvzela sleherno mujo. Ni mu bilo treba misliti, ker sta to delo opravila oče in mati namesto njega, zato se mišljenja tudi nikoli navadil ni. Tudi delati mu ni bilo treba, zato so mu mišice ostale mahedrave in nerazvite. Slaboten razvajenček je bil v nadlogo sebi in svojim staršem, čeprav se le-ta tega nista zavedala.

Ko je pričel hoditi v šolo, je skrb staršev dosegla višek. Sleherno jutro je mati spremljala svojega Mička v šolo in mu nosila torbico in opoldne ga je spet čakala pred šolskimi vrati. Tovariši so se mu pa smejali in se norca delali iz njega in če so ga le kdaj dobili samega, so ga pošteno zmrevarili. Tako malemu Mičku šolske ure res niso bile prijetne in če je le mogel, se je napravil bolnega, da mu ni bilo treba v šolo. Sicer se mu pa z učenjem res ni bilo treba bogve kaj ubijati. Vse naloge je namesto njega naredil oče, sicer ga pa z učenjem niso kaj preveč silili, saj njegovemu edincu tega ne bo treba. Dovolj je bogastva pri hiši, da bo v vsakem primeru lahko živel.

Potem pa je prišla nesreča. Ko je imel Miček dvajset let, se je neke zime

močno prehladil, pritisnila je pljučnica in njegovo slabotno, neutrjeno, z vsemi zdravili že zastrupljeno telo boleznijo ni bilo kos. Nekega lepega dne je umrl in Svetinova dva sta ostala sama. Zdaj bi bila rada imela še otroke, pa je bilo že prepozno. Prazna hiša je samevala in govorila o grozotni kazni, ki čaka nje, ki se otrok branijo. Zdaj sta doumela, da so otroci res dar božji in da ni prav, če kdo računarsko premišlja ali bi jih imel ali ne. Res je treba žrtev zanje, res jih je v sedanjih časih dostikrat težko vzgajati. Toda dar božji so in nosilci rodu. Kjer je veliko otrok, lahko eden umrje ali tudi dva, toda še vedno ostanejo drugi, ki bodo nosilci rodu. Kjer pa je eden sam, izumrje z njim tudi rod, če tega enega Bog pokliče k sebi.

KUHINJA

Krompir z gobami. Krompir olupim, zrežem na rezine, operem in denem v čebulo, v razbeljeni masti zarumenelo. Potem polijem par žlic kropa ali krompirjeve ali juhe in pokrito pražim toliko časa, da je krompir napol zmehčan. Krompir potreseм malo z moko in pražim še par minut. Suhe gobe poparim, operem še dobro v mrzli vodi in ožete potreseм po krompirju. Pridenem še strok s soljo strtega česna in potreseм površino s sesekljanim zelenim petršiljem. Potem prilijem še par žlic kropa ali juhe ali krompirjeve, kozico dobro pokrijem in pražim še 20 minut. Na mizo podam kot samostojno jed.

Kislo zelje s čebulo in kostanjem. Pol kilograma kislega zelja denem na mast, v kateri sem zarumenila precej sesekljane čebule. Zelje pražim kakih 8—10 minut, nakar ga zalijem z dvema ali tremi kozarci kropa. Zelje pokrijem in pražim eno uro. V lončku zgodljam žlico moke s par žlicami vode in pomešam med zelje. Ko jed že par minut vre, jo stresem na krožnik, potreseм z zarumenelo čebulo in obložim s kuhanim, olupljenim in z drobno soljo posutim kostanjem. Zelje podam s praženim krompirjem.

Drobno pecivo — keksi. Keksi z medom. Za tri četrt kilograma enotne moke rabim: 12 dkg sladkorja, 3 žlice medu, 1 jajce, 6 dkg kakšne maščobe, sok in lupine ene limone, pol deke jedilne sode in toliko mleka, da je testo primerne gosto. Iz vseh teh snovi napravim testo, ga tanko povaljam in zrežem na poljubne oblike, katere na pekači spečem.

Drugi keksi. Za 1 kg enotne moke rabim 20 dkg sladkorja, 10 dkg maščobe, 2 jajci, sok in lupinice ene limone ter 1 dkg jelenove soli. Iz teh snovi napravim testo, ga na tanko razvaljam in razrežem na poljubne oblike ter spečem v pečici.

Figova potica. Iz tri četrt kilograma moke napravim testo takole: V zamesno skledo vlijem pol litra toplega mleka, če tega ni, lahko toliko tople vode. Tekočino osolim, primešam eno celo jajce, žlico sladkorja, osolim in dodam za jajčno velikost surovega ali kuhanega masla. Ko je tekočina dobro premešana, vsujem vanjo tri četrt kilograma moke; tudi enotna moka je dobra. Na moko zlijem vzhajan kvas iz 2—3 dkg. Testo dobro zmešam in temeljito stepem. Stepeno testo pokrijem s prtičem in postavim na topel prostor, da testo vzide. Vzhajano testo razvaljam za mezinec na debelo in potreseм z na kocke zrezanimi figami, katere sem z drobtinčami oprazila na maslu. Površino potreseм prav malo s sladkorjem zvijem trdo skupaj in shajano spečem v pečici.

Čebula (allium cepa) se rabi zmečkana in stisnjena za nakladke pri bolečih otoklinah.

Enclian, svedrec (gentiana lutea) ima silno grenko koreniko, ki jo zmeljemo v prah. Živini jo dajemo pri motnjah v prebavilih, slabem teku in boleznih v želodcu in črevesju. Korenino zmešamo s sladkorjem, ki ga damo živini v obliki svaljka.

LEKARNA

Uroke imenujemo, če začne kar nenkrat glava hudo boleti. Zoper uroke je navadno zdravilo, da vržeš žareče oglje v vodo in piješ malo te vode. Pomaga tudi, če vržeš pest detelje ranjenice na žerjavico, držiš glavo nad dimom in jo zaviješ. Dobro je tudi, da navežeš deteljice na glavo. Prej so rekli uročen, zdaj pa pravimo živčen ali nervozen. Res je, da dobi človek, ki ima opešane živce, večkrat nagloma hud glavobol, pa to ni coprnija. Tak človek je občutljiv, da je že bolan, če mu rečeš kaj nevsčnega, ali če ga grdo pogledaš. O kakem človeku so raznesli prejšnje čase glasove, da ima hude oči in vse se je balo tega človeka. O nekaterih ženskah so rekli, da ne vzhaja testo, če pridejo v hišo in da dobi otrok krče, če ga pogleda.

Repno mazilo za rane in prisad. Za vri poleti v novi ilovni posodi pol litra laškega olja in vrzi vanj 6 pesti dišečih vadničnih listov. Ko je prevrelo, odstavi in ko se je ohladilo, zlij v stekleno posodo širokega vratu. Posodo zaveži z mehurjem ali z kožnatim papirjem, prebodi parkrat papir in postavi posodo na sonce, kjer naj stoji vse poletje. Ko je jeseni repa dozorela, zriblji deset rep in iztisni iz njih moč. Zdaj vlij olje iz steklenke v ponev in ga zavri. Ko začne vreti, vlij vanj repni sok in kuhaj oboje pol ure. Ko se je ohladilo, primešaj počasi 250 gramov rdečega menitla. Pristavi spet na ogenj in mešaj, dokler ne postane rjavo in se ne loči mazilo rado od posode. Potem odstavi in ko se je dobro ohladilo, a vendar ni še mrzlo, primešaj počasi 25 gramov kafe. 3 žlice laškega olja in 15 gramov peruvanskega balzama. Opomin: Ta zmes kipi zelo rada, napolni posodo le do polovice.

Za bramorje in garje slovijo črnobika ali želvina zel. Spomladi izruj zel s korenino, potolci in iztisni. Primešaj toliko olja, kolikor je soka, prevri in primešaj toliko surovega masla, da bo mazavo. To namaži na hraste zvečer in izperi zjutraj z izkuho listov. Na bramorje naveži z mazilom namazano platno. Za kožne in podkožne bolezni se koplji v izkuhi listov in maži z mazilom. Za bolečine v kolkih kuhaj žlico semena na vinu, namoči krpo in devaj vroče na bolečino, menjavaj obkladke, dokler ne bo boljše. Za poprovo zrno stolčnega semena uživaj za gliste. S črnobiko kopajo garjave prašiče in glistavim dajejo semena med hrano. Povodna črnobika ali bramorka naredi za oreh debele gomolje, ki imajo obliko bezgavk. Ta korenina je zelo znana zdravilo za golšo, gnoječe se oči, bramorje, tvore in čiraje. Za mazilo očedi

korenino ter jo stolci in prevri na starem salu. S tem si maži vrat. Uživaj tudi prašek iz korenine, dvakrat na dan za pol lešnika. Na čiraje in na debel vrat naveži stolčene sveže korenine. Ko vzameš obkladek, nateraj vrat z arniko. Če se cedj iz oči, stolci seme, zmešaj z medom, namaži na platno in naveži zvečer na čelo. Zatečen nos maži od znotraj in zunaj z mazilom. Za bezgavke utiraj mazilo za ušesom navzdol in v zapestju navzgor.

Domača lekarna za živino

Ajbiš, slez (*althaea officinalis*) rabimo za čaj pri prehladih in vnetjih dihalnih organov, nosu, vrata in pljuč. V ta namen kuhamo korenine na vodi. Čaj cele rastline je tudi za kašelj in izcedke dober. Če rastlino zdrobimo in kuhamo tako dolgo, da nastane gosta zmes, je izborno sredstvo za obkladke. Seveda moramo to zdevati v primerno vrečico in še toplo položiti na oteklo mesto. Za svaljke porabimo za konje 100 gr in za govejo živino 150—200 gr. Ajbiševe korenine kopljemo spomladi in jeseni.

Angelika, gozdni koren, kravojec (*angelica silvestris*), uporabljamo v živinozdravništvu zoper motnje v prebavilih, prehlad dihalnih organov, posebno sapnika in pljuč. Za čaj lahko vzamemo liste, ali pa liste, korenino in seme.

Arnika, brdnja (*arnica montana*) je močno dišeča rastlina, ki raste po gorskih travnikih. Za zdravila rabimo cvetove, ki jih namakamo v spirit ali pa jih posušimo. Namočeno arniko precedimo, tinkturo pa shranimo v primerne stekleničice. Večinoma rabimo arniko za izpiranje gnojnih ran ali za obkladke pri konjskih kolikah, utrujenosti, zmečkanih in ranah. Seveda moramo tinkturo prej razredčiti in sicer vzamemo 1 kozarec tinkture in 5 kozarcev vode. Za masiranje slabih in bolnih kit je arnika izborno sredstvo.

Baldrijan, božjastnica (*valeriana officinalis*); korenine te rastline rabimo za čaj pri napenjanju konj, dalje vpliva pomirjajoče pri krčih v mehurju, božjastnih napadih in kar je glavno, pomirja premočen spolni nagon. Zaradi tega dajemo zmlete korenine kobilam in kravam 30—100 gr, prašičem pa 10—20 gr, in sicer v obliki svaljkov.

Bezeg (*sambucus nigra*); uporabljamo cvetje pri prehladu dihal sapnika, grla in pljuč. Cvetje pa žene tudi na vodo in živali se pote. Bezgove jagode, skuhanne bolj gosto, pa rabimo lahko kot odvajalno sredstvo.

PRAVNI NASVETI

O prirastkarini. I. H., K. Večkrat slišite o nekem davku, ki se imenuje prirastkarina in vprašate, kdo je dolžan tak davek plačevati in kako se odmerja. — Prirastkarina je mestna davščina ljubljanske mestne občine. Pobira se ob vsakem prenosu nepremičnin (zemljišč ali poslopij) in se odmerja v odstotkih od prirastka na vrednosti, to je od razlike med ceno nepremičnine ob svoječasnem pridobitvi in ob sedanjim prodaji. To občinsko davščino od prirastka na vrednosti plača tisti, ki nepremičnino odtuji (prodaja). Če se davščina od odtujitelja ne more izterjati, jamči zanjo pridobitelj.

Oporoka. S. M. Vprašate, kako bi napravili oporoko, da se dediči po vaši smrti ne bi mogli pravdati in je razveljaviti. — Veljavno oporoko lahko napravite tako, da jo lastnoročno napišete in podpišete. Pri taki oporoki ni treba nobenih prič. Če pa daste oporoko napisati drugi osebi, morate izrecno izjaviti pred tremi zmožnimi pričami, da je spis vaša poslednja volja. Tudi tako oporoko morate lastnoročno podpisati, podpisati se pa morajo tudi vse tri priče s pristavkom kot »priče«. Priča pri oporoki je lahko vsaka nad 18 let stara oseba, razen slaboumnih, slepcev, glušcev ali mutcev in tistih, ki ne razumejo zapisnikovega jezika. Dedič ali volilojemnik ne sme biti za pričo. Tudi ne sme biti za pričo pri oporoki zakonski drug, starši, bratje, sestere dediča ali volilojemnika ali osebe, ki so z njo v istem kolenu — v svaštvu, kakor tudi ne njihovi plačani hišni uslužbenci. Oporoko lahko tudi napravite pri sodišču ali notarju.

Zakasnel invalid. I. L., M. Vprašate, če se še lahko prijavi invalid iz prejšnje svetovne vojne, čeprav doslej invalidne ni prejemal. — Pri nas velja še vedno invalidski zakon iz leta 1938. Po tem zakonu pravica do prijave ne zastara. Kdor ni podal prijave v roku, omenjenem v zakonu, temu se ne prizna pravica do invalidskih dejatev od 1. aprila 1939 dalje, pač pa šele od dneva, ko je podal prijavo. Seveda pa je potrebno, da mu sodišče v smislu zakonitih oredpisov sploh prizna invalidsko pravico. — Saj je dopustna tudi obnova invalidskega postopka, čeprav je bila že enkrat zavržena zahteva na priznanje invalidnine. Obnovitveni razlogi so ti: če so se dodatno podali novi dokazi za pridobitev pravice do invalidnine oz. do poviška, pa ti dokazi do konca prejšnjega postopka niso bili znani, ali pa, če se je osebnemu invalidu zdravstveno stanje iz vzrokov, zaradi katerih je proglašen za invalida, toliko poslabšalo, da bi imel pravico do po-

višane invalidnine. — Zahteva za obnovo postopka se pa mora vložiti v enem letu, odkar se je zvedel razlog, zaradi katerega se zahteva obnova postopka. Ne glede na rok pa je smel minister za socialno politiko in ljudsko zdravje zahtevati ponovno sojenje v priči ali škodo prizadete osebe in to pravico izvršuje zdaj Visoki komisar Ljubljanske pokrajine.

Odpravnina služkinje. L. R., L. Vprašate, če imajo služkinje na deželi pravico do tedenskega plačanega dopusta in če jim gre po 5 letih odpravnina. — Pri nas velja še vedno Naredba pokrajinske viade iz leta 1921, ki urejuje razmerje hišnih in gospodinskih poslov v Sloveniji. Ta uredba velja za osebe, ki opravljajo gospodinjstva dela v gospodinjstvu gospodarjem in so sprejete v gospodarjevo družino. Torej velja ta uredba ne samo za posle v mestih, ampak tudi na deželi, v kolikor ti posli taka, v uredbi predpisana dela vršijo. Posli, ki so zavarovani pri OUZD, imajo vse pravice in dolžnosti po tej uredbi. — Po dveh letih službe pri istem gospodarju ima posel pravico do tedenskega plačanega dopusta. Do odpravnine pa ima pravico po preteku 10 let službe pri istem gospodinjstvu. Po prvih 10 letih znaša odpravnina četrtnino letne plače; narašča pa odpravnina z vsakim nadaljnjim polnim službenim letom pa 3% vsakokratne letne plače, dokler se ne izenači z njo.

Zajčja kupčija. B. M. R. Kupili ste zajklo, za katero je prodajalec trdil, da je čiste pasme in da je breja. Kot novinec v zajčjereji ste besedam verjeli. Sedaj, po preteku 1 meseca, ko ste zastoj pričakovali mladičev ste vprašali za svet izkušenega znanca, ki vam je rekel, da zajkla sploh ni čiste pasme in da tudi ni mogla biti breja, pač pa le dobro rejena. Ker ste zajklo drago plačali, vprašate, če lahko zahtevate kaj odškodnine. — Če je bila zajkla čiste pasme ali ne, to se je moralo spoznati že takoj po zunanosti. Če ste jo kljub temu vzeli, dasi je imela za izkušenega rejca na prvi pogled vidne znake mešane pasme, zdaj pa preteku 1 meseca te hibe ne morete uveljaviti. Pač pa prodajalec jamči za to, da je zagotavljal, da je zakla breja. Ker so breje zajkle dražje od navadnih in se je v vašem primeru izkazalo, da zajkla ni bila breja, imate pravico zahtevati povračilo sorazmernega dela kupnine. V primeru spora bi sodišče to razliko določilo po zaslišanju izvedencev-kunce-rejcev.

~~~~~

Ali si se že naročil na najboljši slovenski tednik »Domoljub«?